

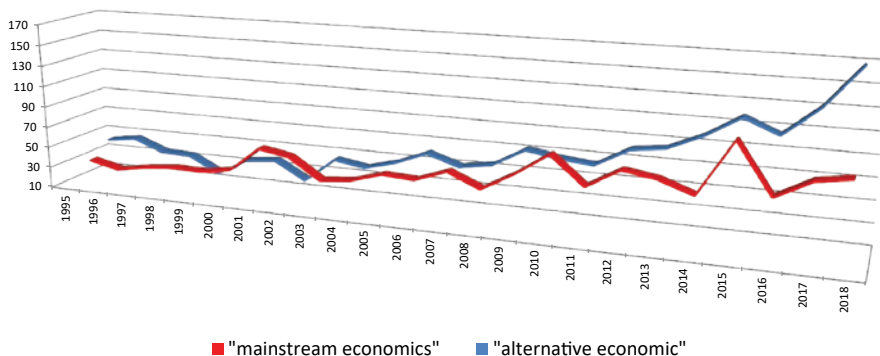
Mert a szavak hatalommal bírnak...

Szerző: Kiss Livia Benita, doktorjelölt / Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola

„A szavak hatalommal bírnak. Beférkőznek a résnyire nyitott ajtón, vagy akár a kulcslyukon is. Beleakaszzkodnak az egyénbe, és nemzedékeken furakodnak át” (Chloe Benjamin, 2019. p. 322.). E tanulmány célja, hogy nagy vonalakban áttekintést adjon a főáramú és alternatív közgazdaságtan fejlődéstörténetéről, irányzatairól nagy hatalmú kulcsszavainak azonosításával a közgazdaság-tudományban.

A múlt század közepén Samuelson [1990 [1948]] nagyszabású művének prologusában a közgazdaságtant a társadalomtudományok királynőjeként, a legrégebbi művészetként, ugyanakkor a legújabb tudományként definiálta. A közgazdaságtan hosszú évszázadokig nem számított autonóm tudománynak, ugyanis a filozófia egyik ágaként tartották számon. Ugyanakkor azokban az időkben is az élet és azzal együtt a társadalmi közösségek fontos komponensét képezte. Smith [1992 [1776]] *A nemzetek gazdagsága* [The Wealth of Nations] című könyve volt az, ami mondhatni valamennyi XIX. századi közgazdász gondolkodására hatással volt, hiszen ez a munka teremtette meg „*azt az új diskurzust, amely a gazdasági jelenségek ábrázolásának közös kiinduló pontja, általánosan elfogadott nyelve és fogalomrendszere maradt az öt követő századokban*” is [Madarász, 2000. p. 112.]. Kijelenthetjük tehát, hogy Smith prominens művének a megjelenésével elindult az önálló tudománnyá válás útján, majd tudományos rangra emelkedett a közgazdaságtan. Tudománnyá válását követően fejlődéstörténetét belső diskusziók, valamint különféle kutatói törekvések, szellemi áramlatok, irányzatok együttélése jellemezte és jellemzi napjainkban is [Horváth, 1998]. Mint minden diszciplínának és minden kornak, korszaknak, úgy a közgazdaságtannak is megvoltak a maga uralkodó, azaz főáramú irányzatai, melyek háttérbe szorították az egyes alternatív irányzatokat. Ez az a kettősség, ami uralja és áthatja a kortárs közgazdasági gondolkodást is. Ha megnézzük, hogy a Science Direct tudományos monográfiákat magában foglaló adatbázisában miként alakult az elmúlt több mint 20 évben a két irányultság [angol megfelelőjének], azaz a „mainstream economics” és az „alternative economic” kollokáció előfordulása, láthatjuk az utóbbi szignifikáns „térnyerését” [1. ábra].

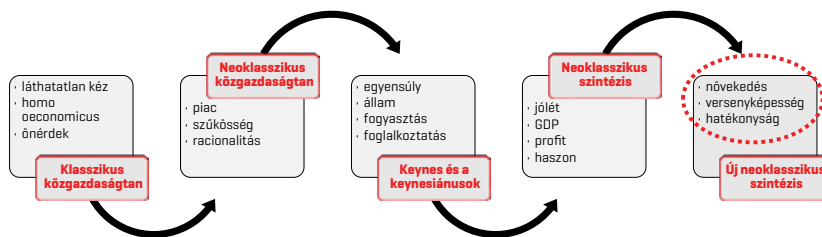
Visszakanyarodva: köztudott, hogy a hagyományos közgazdaságtan, azaz ökonómia, Arisztotelész [Kr. e. 384-322] munkásságára vezethető vissza, hiszen ő nevezte el a disz-

1. ábra: A „mainstream economics” és az „alternative economic” kifejezés előfordulása a Science Direct adatbázisában 1995 és 2018 között. Forrás: saját szerkesztés

ciplínát „oikonomia”-nak. A közgazdaságtan vagy ökonómia az akadémiai klasszifikáció szerint a társadalomtudományok közé tartozik és a teljes gazdasági rendszerrel, a javak megtermelésével, elosztásával, értékelésével és fogyasztásával foglalkozik. Arisztotelész definícióján „tüllépve” jelenik meg a főáramú közgazdaságtan. A főáramú közgazdaságtan egzaktabb fogalmi lehatárolásához azonban időbeni lehatárolásra van szükség, hiszen más és más volt az uralkodó közgazdasági irányzat az egyes korokban, korszakokban [2. ábra]. A főáram alatt általánosságban Mellár [2015., p. 24.] a tudomány szak azon ismereteit érti, „amelyet a tudományos közösségek értékelései, a tudományos akadémiai minősítések elfogadnak és hitelesítenek. Azok az elméletek tartoznak ide, amelyek a

legrangosabb folyóiratokban jelennek meg, amelyekre legtöbbet hivatkoznak a szakmai közösségek.” Tehát ez egy jól körülhatárolható nézetrendszer, ami az adott kor vezető, prominens szakmai folyóiratait, valamint a legtöbbet használt tankönyveket uralja [Mellár, 2010]. Napjainkban létrejött a főáramú közgazdaságtan határait is túllépve az „ökonómizmus” vezérelte civilizációs társadalom, mely együtt járt a gondolkodás és az értékrend megváltozásával. Tóth [2016] szerint a jelenleg uralkodó főáramú közgazdaságtan átalakult egyfajta gazdaságossági mániává. Az „ökonómizmus” paradigmája alatt azt érti, amikor a növekedésre, hatékonyságra és a versenyképességre [ökonómizmus szentháromsága, 2. ábra szaggatott vonallal jelölt része] való törekvés már nem az emberi haladást szolgálja, hanem

2. ábra: A főáramú közgazdaságtan irányzatai és releváns kulcsszavai. Forrás: saját szerkesztés

3. ábra: Az alternatív közgazdasági irányzatok csoportjai
 Forrás: saját szerkesztés

öncékként jelenik meg. A jelenségről már az 1960-as években publikált Capra [1966], majd közel 30 évvel később Schumacher [1991] is foglalkozott a témával, később pedig többek között Korten [1996] és Papp [1997] is. A főáramú közgazdaságtant egyre több kritika érte az 1960-70-es évektől, ami kedvezett az alternatív közgazdasági irányzatok létrejöttének. A 2007-2009-es gazdasági világválság hatására az egyes alternatív irányzatok mindinkább

előtérbe kerültek [1. ábra]. Az alternatív közgazdaságtant a többség a főárammal szemben álló és élesen bíráló nézetekkel azonosítja, tévesen. Véleményem szerint az alternatív közgazdaságtanhoz sorolandó minden olyan irányzat, amit a főáram elismer mellékáramként, valamint azok az irányzatok, amelyek a főáram tanáiból „építkeznek”, ugyanakkor ezeken felül azok az elméletek is, amelyek a főáramtól disszidensek vagy éppen függetlenek.

Az alternatív irányzatokat többféle szempont szerint lehet csoportosítani. Klasszifikálhatóak egyrésztől aszerint, hogy az egyes irányzatok milyen kapcsolatban állnak a főáramú közgazdaságtannal [3. ábra]. Vannak olyan alternatív irányzatok, melyeket a főáram maga is elismer, azaz ezek mellékáramként azonosíthatók. Egyes alternatív irányzatok a főáram tanait, nézeteit funkcionális bázisként használják fel saját elméleteikhez. Léteznek olyan alternatív elméletek, amelyek függetlenek a főáramtól és annak tanaitól. Megkülönböztethetjük az egyes alternatív irányzatok azon csoportját is, melyek a főárammal szemben állnak, azt élesen bírálják.

Csoport	Megjelenés ideje	Alternatív irányzatokra példa	Kulcsszavak
I.	1700-as évek	kísérleti közgazdaságtan népesedési modell	korlátlan növekedés, élettapasztalat
II.	1800-as évek	régi osztrák iskola evolúciós közgazdaságtan	szubjektívizmus, módszertani individualizmus, idő, tudás, alternatív költségek elmélete, határhaszon-elmélet, statikus, evolúció
III./a	1900-as évek első fele	régi intézményi közgazdaságtan, környezet-gazdaságtan, kísérleti közgazdaságtan, jogi közgazdaságtan, új gazdaság-szociológia, közösségi választás elmélete, új intézményi közgazdaságtan, fejlődés-gazdaságtan	egyén, intézmények, egészség, oktatás, munkakörülmények, elmaradottság, erőforrások optimális felhasználása, technológiai fejlődés helyettesítő hatása, természeti erőforrások, emberi tőke, környezetszennyezés, társadalmi kapcsolatháló, kultúra, jog, versenyszabályozás
III./b	1900-as évek második fele	új osztrák iskola, jóléti közgazdaságtan, viselkedési közgazdaságtan, boldogság közgazdaságtana, disztribúció elmélete, fenntartható fejlődés gazdaságtana, ökológiai közgazdaságtan, új gazdaságföldrajz, feminista közgazdaságtan, humanisztikus közgazdaságtan	piaci folyamatok, jólét, közös javak, jövedelemeloszlás, nem egyensúlyi piacok, egyensúlytalanság, gazdasági viselkedés, földrajzi koncentráció, jövő nemzedékei, erőforrások, környezeti feltételek, életminőség, komplex ökológiai rendszer, humanista, erkölcs, közösség, méltóság, értékteremtés, közjó, boldogság, elégedettség, feminista nők
IV.	2000-es évek	fenntarthatatlan fejlődés gazdaságtana, információ gazdaságtana	tőkeletlen információ, információs asszimetria, fenntarthatatlan fejlődése a növekedésnek, fogyasztásnak, energia felhasználásnak

1. táblázat: Az alternatív közgazdasági irányzatok létrejötte korszakokénti bontásban, releváns kulcsszavakkal
 Forrás: saját szerkesztés

Másrésztől kategorizálhatjuk úgy is, hogy az egyes irányzatok mely időszakban jöttek létre [1. táblázat]. A legtöbb alternatív irányzat a 1900-as évek második felében, az 1960-70-es években jött létre, ugyanis ebben az időszakban kezdtek egyre többen kifejezni „csalódottságukat” az éppen aktuális főáramú közgazdaságtannal szemben.

Tehát a főáramú közgazdaságtan meghatározásához időbeni lehatárolásra van szükség, hiszen más és más volt az uralkodó közgazdasági irányzat az egyes korokban, korszakokban, és azok mind más kulcsszavakkal jellemezhetőek. Az „ökonomizmus” paradigmája a főáramú közgazdaságtantól differens, attól kulcsszavak által megkülönböztethető – ökonomizmus „szentháromsága”: növekedés, hatékonyság és versenyképesség –, ugyanúgy az alternatív közgazdasági irányzatok egyes csoportjai is, melyek klasszifikálhatóak aszerint, melyik időszakban jöttek létre, valamint olyan perspektívából is, milyen kapcsolatban állnak a főáramú közgazdaságtannal.

Irodalomjegyzék

- Benjamin, C. [2019]. **A halhatatlanok**. Szeged: Maxim Könyvkiadó Kft., p. 322.
- Capra, F. [1966]. **Lebensnetz – Ein neues Verständnis der lebendigen Welt**. Bern – München – Wien: Scherz Verlag. Korten, D. C. [1996]. **When Corporations Rule the World**. San Francisco: Kumarian Press.
- Mellár T. [2010]. **Válaszút előtt a makroökonomia?** Közgazdasági Szemle, LVII. évfolyam, 2010. július-augusztus, pp. 591-611.
- Mellár T. [2015]. **Szemben az árral. Rendhagyó közgazdasági előadások**. Budapest: Akadémiai Kiadó, p. 24.
- Madarász A. [2000]. **Közgazdasági eszmetörténet**. Budapest: Osiris, p. 112.
- Papp S. [1997]. **Az ökonomizmus nyomorúsága**. Magyar Szemle, 6 [7-8], pp. 151-162.
- Samuelson, P. A. és Nordhaus, W. D. [1990 [1948]]. **Közgazdaságtan**. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Schumacher, E. F. [1973]. **Small is beautiful: Economics as if People Mattered**. London: Blond & Briggs. Ford.: Schumacher, E. F. [1991]. **A kicsi szép. Tanulmányok egy emberközpontú közgazdaságtanról**. Budapest: KJK. Smith, A. [1992 [1776]]. **A nemzetek gazdagsága**. Budapest: Közgazdasági és Jogi Kiadó.
- Tóth G. [2016]. **Gazdasággép. A fenntartható fejlődés közgazdaságtanának kettős története**. Budapest: L' Harmattan Kiadó.